

## Bibliography

Antalfai Márta 2007. Személyiség és archetípusok Jung analitikus pszichológiájában. In: Gyöngyösiné Kiss Enikő - Oláh Attila (ed.) *Vázlatok a személyiségről*. Ú.M.K. Bp. pp. 166 - 190.

Antonsson, Linda and García, Elio M. Jr. 2012. The Palace of Love, the Palace of Sorrow - Romanticism in A Song of Ice and Fire In: Lowder, James (ed.) *Beyond the Wall: Exploring George R.R. Martin's A Song of Ice and Fire*. BenBella Books, Inc. Dallas.

Carter, Lin 1973. *Imaginary Worlds: The art of fantasy*. Ballantine Books. New York.

Carpenter, Humphrey 2000. *J.R.R. Tolkien: A Biography*. Houghton Mifflin Company. Boston.

Flieger, Verlyn 1981. Frodo and Aragorn: The Concept of the Hero. In: Neil D. Issacs and Rose A. Zimbardo (Ed.) *Tolkien: New Critical Perspectives*. University Press of Kentucky. Lexington.

Jung, C. G. 1964. Approaching the unconscious. In: Jung, C. G. (ed.) *Man and his Symbols*. Anchor Press. New York. pp. 18 - 103.

Le Guin, U. K. 1982. From Elfland to Poughkeepsie. In Wood, S. (ed.) *The Language of the Night*. Berkeley Books. New York. pp. 144 - 155.

Gaster, Theodor H. 1953. *Les plus anciens contes de l'humanité*. Paris.

Henderson, Joseph L. 1964. Ancient Myths and Modern Man. In: Jung, C. G. (ed.) *Man and his Symbols*. Anchor Press. New York. pp. 104 - 158.

Hume, K. 1984. *Fantasy and Mimesis: Responses to Reality in Western Literature*. Methuen. New York.

Jackson, Rosemary. 1981. *Fantasy: The Literature of Subversion*, Methuen. London.

James, Edward 2012. In: Edward James and Farah Mendlesohn (ed.) *The Cambridge Companion to Fantasy Literature*. Cambridge University Press. Cambridge.

Kerényi Károly 1988. *Mi a mitológia?* Szépirodalmi könyvkiadó. Budapest.

Lévi-Strauss, Claude 1971. A mítoszok struktúrája. In: Hankiss Elemér (ed.) *Strukturalizmus I*. Európa Kiadó. Budapest.

Malraux, A. 2000. QTD. In: Hy Bender (ed.) *The Sandman Companion: A Dreamer's Guide to the Award-Winning Comic Series*. Vertigo. New York.

Martin, George R. R. 1998a. *A Clash of Kings*. Voyager. London.

Martin, George R. R. 1998b. *A Feast for Crows*. Voyager. London.

Martin, George R. R. 1996. *A Game of Thrones*. Voyager. London.

Martin, George R. R. 2000a. *A Storm of Swords 1: Steel and Snow*. Voyager. London.

Martin, George R. R. 2000b. *A Storm of Swords 2: Blood and Gold* Voyager. London.

Martin, George R. R. 2011. *A Dance with Dragons 2: After the Feast*. Voyager. London.

Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes 1981. *Gyermekleléktan*. Gondolat. Budapest.

Radin, Paul 1948. *Winnebago hero cycles: a study in aboriginal literature*. Waverly Press. Baltimore.

Tolkien, J. R. R. 1947. Beowulf and the Critics. In: *On Fairy-stories*. Ballantine. New York.

Tolkien, J. R. R. 1994. *The Lord of the Rings*. HarperCollins. London.

Todorov, Tzvetan 1975. *The Fantastic: A Structural Approach to a Literary Genre*. Cornell University Press. Ithaca. New York.

2012. Dr. Pődör Dóra, Nagy Andrea, Füzesy Tamás (ed.): *J. R. R. Tolkien: Fantázia és erkölcs*. Magyar Tolkien Társaság. Budapest.

Barna Bálint (2011.) *Mítosz-minták, archetípusok*. Retrieved from <http://goo.gl/s6MiIL> (31. Aug. 2014.)

Bryndenbfish (2013. September 17.) *The Evolution of Jaime Lannister as a Military Commander*. Retrieved from <http://goo.gl/qxBpbM> (03. Nov. 2014.)

Dorian the Historian (2013. May 28.) *Jaime, Azor Ahai & the God of War* Retrieved from <http://goo.gl/FdYpKA> (24. Aug. 2014.)

Dorian the Historian (2013. May 05.) *Ragnarök - The Song of Ice & Fire*. Retrieved from <http://goo.gl/y9bfvk> (24. Aug. 2014.)

Cornwell, Bernard (2014) *Interview with George R. R. Martin*. Retrieved from <http://goo.gl/J2r4E4> (04. Oct. 2014.)

Grossman, Lev (2011. July 7.) *George R.R. Martin's Dance with Dragons: A Masterpiece Worthy of Tolkien*. Retrieved from <http://goo.gl/QzVdrq> (18. Oct. 2014.)

Hibberd, James (2011. July 12.) *EW interview: George R.R. Martin talks 'A Dance With Dragons'*. Retrieved January 21, 2012. Retrieved from <http://goo.gl/Z4hJlp> (04. Oct. 2014.)

Kross, Karin L. (2014. July 28.) *Martin, Rothfuss, Gabaldon, Abercrombie, and Grossman. Rulers of the Realm Talk Epic Fantasy*. Retrieved from <http://goo.gl/Rt5ew9> (01. Nov. 2014.)

Martin, George R. R. (2014) *On Fantasy*. Retrieved from <http://goo.gl/mdBTTo> (30. Aug. 2014.)

Martin, George R.R. (1998c) *The Hedge Knight - A Tale of the Seven Kingdoms*. Retrieved from <http://goo.gl/qSD211> (10. Oct. 2014.)

New Mexico In Focus, a Production of KNME-TV (2014. Augustus 01.) *Episode 804 | George R.R. Martin*. Retrieved from <http://goo.gl/DhkwiA> (01. Nov. 2014.)

Robinson, Tasha (2000. December 11.) *George R.R. Martin continues to sing a magical tale of ice and fire*. Retrieved from <http://goo.gl/NtCOLP> (2. Nov. 2014.)

VanderMeer, Jeff (2011. July 12.) *Book review: 'A Dance With Dragons' by George R.R. Martin*. Retrieved from <http://goo.gl/HxRo07> (18. Oct. 2014.)

Vizzini, Ned (2012. May 15.) *'Game of Thrones': George R.R. Martin fights the genre wars*. Retrieved from <http://goo.gl/q4E9sj> (2014. October. 12.)

### **A hős ébredése – magyar nyelvű összefoglaló**

A fantasy a 19. század második fele óta mindinkább átveszi a hagyományos mitológiák helyét; az úgynevezett „civilizált” társadalmakban az egyik legolvasottabb, ugyanakkor legkevésbé kutatott területe a fantasztikus irodalom műfajainak. Mivel az általános és középiskolás korosztály körében egyre növekvő érdeklődés övezi, kívánatos a terület feltérképezése, kutatása, annak érdekében, hogy beemelhető legyen az irodalmi kánon, a tanítás és az ehhez kapcsolódó pedagógia anyagába. Ahhoz, hogy a témakör a tananyagban megjelenhessen, ki kell dolgozni a megközelítés módszereit. A feldolgozás egyik lehetősége a mítoszelméleti értelmezés. Dolgozatunkban George R. R. Martin *A tűz és jég dala* című regényfolyamának egyik legfontosabb karaktere, Jaime Lannister sorsát követjük nyomon, a mítoszokban megjelenő hősök tipológiai vizsgálati módszereinek segítségével. Állítjuk, hogy Jaime Lannister a mítoszokból ismert „esendő hős” kategóriájába sorolható; jelleme és életútja ennek megfelelőképpen épül a történetben. Vizsgálatunkhoz felhasználtuk Radin, Campbell, Todorov, Jung és más mítoszkutatók munkáit. A kutatáshoz elengedhetetlenül szükséges az angolszász szakirodalom tanulmányozása, mivel itt a leggazdagabb és legalaposabb a forrásanyag. A fantasy sikere olyan hirtelen és váratlan volt, az idetartozó művek olyan gyorsan lepték el a magyar könyvpiacot, hogy irodalomtudománynak

egyszerűen nem volt ideje felkészülni erre, és nem volt ereje a folyamatok nyomon követéséhez. Munkánk a felzárkózáshoz vezető út első néhány lépése.

Már a korai mítoszkutatás (pl. Carl Gustav Jung) is felhívja a figyelmünket a modern ember „mítoszéhségére”. A tudomány nem képes kielégíteni ezt az éhséget, mivel nem ad kvalitatív választ a hagyományos mitológiák alapkérdésére: mi az ember létezésének értelme; ugyanakkor negligálta, hiteltelenítette a tradicionális világértelmezéseket. A mítoszok iránti kielégítetlen igény eredményezte azt a folyamatot, amelynek eredményeképpen korunkban jól érzékelhetően megnőtt az érdeklődés a fantasztikus irodalom és ezen belül a fantasy műfajai iránt.

A mitikus szövegtérben való otthonos mozgást megkönnyíti, hogy a mítosz és a nyelv szoros összefüggésben állnak. Máig eldöntetlen kérdés, hogy a mítoszok formálták-e a nyelvet, vagy a nyelv a mítoszokat. De a mítosz nemcsak a nyelvben él: a hagyományos társadalmak egész gondolkodását, világlátását, mindennapi életét beszövi. Kerényi Károly a következő módon fogalmazza meg ezt a szervességet: *„A mitológia azoknak, akik benne gondolkoznak és általa fejezik ki magukat egyúttal élet- és cselekvési forma”*.

A hagyományos és „modern mitológiák” illetve a „mítoszpótlékok” hasonlóan működnek, azonban van egy igen lényeges eltérés a tradicionális és a modern mitológia között. *„Az élő mitológiát élik”* – mondja Kerényi – *„kifejezés-, gondolat- és életforma, és mégis anyag.”* Az „írott” vagy modern mitológiába viszont csak beleélik magukat kedvelői: hasonlóan működik, mint a „kettős tudat” a gyermekjátékok során: a diskurzus résztvevői – bármilyen komolyan vegyék is a mesterséges mítosztér szabályait – tudják, hogy amibe belemenekültek, az valójában csak a képzelet játéka. De a játék csak akkor működhet, ha közben a valóság és a képzelet határa egybemosódik.

A fantasztikus irodalom egyik legfontosabb teoretikusa, Tzvetan Todorov ezt a kettősséget tekinti a „fantasztikus hatás” legfontosabb forrásának. Nem különít el műfajokat, a fantasztikus irodalmi művek összességét egyetlen műfajhoz tartozónak tekinti. *„A 'fantasztikus irodalom' kifejezés az irodalom egy válfajára, avagy – ahogy széles körben nevezzük – egy irodalmi műfajra vonatkozik”* – fogalmazza meg.

Az irodalmi szövegen nem kérhető számon a valóságra vonatkozás. *„Az irodalmi szöveg nem lép referenciális kapcsolatba a 'világgal', ahogy azt mindennapi beszédünk mondatai teszik, önmagán kívül semmi mást nem jelenít meg. (...) Az irodalmi beszéd nem lehet igaz vagy*

*hamis, csak saját premisszáihoz képest érvényes.*” – mondja Todorov. Ez igen fontos megállapítás, mert ebben az értelemben tehát a fantasztikus irodalom bármilyen fiktív szöveggel azonos értékű. (A fantasy ellen leggyakrabban felhozott „eszképizmus” – a valóságtól való menekülés – vádját később többen is relativizálják, a leghatásosabban Lin Carter, aki szerint a fantasy egy nagyon ősi, gazdag műfaj, sőt: a régebbi korok legtöbb irodalmi törekvése egyenesen a fantasy körébe sorolható – erről dolgozatunkban részletesebben szót ejtünk.) Ezt erősíti, hogy Todorov szerint a fantasztikus művek szerkezete általában a cselekményes műveknek tökéletesen megfelelő. A műben ábrázolt kezdeti viszonyrendszer a szereplők cselekvésének hatására megváltozik, és ez a változás a mű végén állandósul. A fantasztikus szöveg gyakran a normalitás szabályainak megszegésével fordul a fantasztikum irányába.

A fantasztikumot a „valóshoz” és a „képzelethez” viszonyítva határozhatjuk meg. A fantasztikum megjelenése akkor következik be, amikor egy ismerősnek, „normálisnak” tűnő világban valami oda nem illő, természetfeletti, szokatlan zajlik le, amely nem magyarázható az ismert világ törvényeivel. A szemlélő számára ezt követően két megoldás lehetséges: ha az észlelt jelenség „érzécsalódásnak” a „képzelet játékanak” minősül, a világrend az addig ismert formában továbbra is fennmaradhat, de ha elismeri, hogy a jelenség valóban végbement, tehát a „valóság része”, attól kezdve rá kell ébrednie, hogy a világot nem ismert törvények irányítják. A szemlélő habozása a „természetes”, ill. a „természetfölötti” között teremti meg a fantasztikus hatást.

A későbbi értelmezések azonban a fantasztikus irodalmat már három fő területre: a sci-fi, a horror és a fantasy irányzataira tagolták. Azt is megállapították, hogy a három irány közül leginkább a fantasy áll a legközelebb a mítoszokhoz. Az angolszász irodalmi felfogásban egyébként ez az elkülönülés nem is ilyen éles: a fantasztikum mértékét a valóság utánzásától, a mimézistől való eltérés határozza meg. A fantaszt, vagy a fantasztikus elemeket az irodalomban Kathryn Hume definiálta számunkra leginkább használhatóan. Hume azt állítja, hogy bármilyen irodalmi mű elhelyezhető valahol abban a „kontinuumban”, amelynek a „két végén” a fantasy és a mimézis van. Rosemary Jackson, továbbfejlesztve Todorov osztályozási rendszerét, azzal érvel, hogy *„irodalmi műfaj (irányzat, zsáner) helyett hasznosabb a fantasztikumot úgy meghatározni, mint irodalmi módot, és a mimézis-mesés ellentétpár közé elhelyezni. A mesés azonos a hagyományos történetek varázsmeséivel, míg a mimézis olyan fikció, ami a külső valóságot imitálja.”* „A fantasztikus narratívák összekeverik” – folytatja – *„a mesés elemeket és a mimézis elemeit. Azt bizonygatják, hogy minden, amit mondanak igaz*

– ezt oly módon kezdik, hogy a realiztikus irodalom konvencióira támaszkodnak - és aztán úgy folytatják, hogy megtörik ezt a látszatot azzal, hogy olyan elemeket visznek bele a történetbe – a saját valóságukon belül – amelyek nyilvánvalóan elrugaszkodnak a valóságtól.” Ebben a modellben fantasztikus és realiztikus nem úgy jelenik meg, mint különálló „műfajok”, hanem mint a narratíva típusai, amelyben a fantasy (vagy általánosabban: a fantasztikum) foglalja el központi helyet. Jackson felfogásában a „mesés történet”, a fantasy és a „mimézis” (vagyis realiztikus) szövegek viszonya a következő módon ábrázolható:       MESÉS       FANTASY       MIMÉZIS

A későbbiekben a már említett Hume már határozottan elkülöníti a fantasyt a többi szövegtípustól. Azzal érvel, hogy Jackson definíciója „túl specifikus” és képtelen meghatározni a fantasy-irodalom egészét. Jacksoné helyett egy általánosabb megfogalmazást javasol: *„A fantasy nem más, mint bármely eltávolodás a konszenzusos valóságtól”*

Ebben a rövid ismertetőben most nem kívánunk kitérni a fantasy alműfajainak osztályozására. Azonban fontos megjegyezni, hogy az általános felfogás szerint Martin munkássága az egyik legterjedelmesebb irányzat: a high fantasy körébe sorolható, amely Hume szerint „jó adag” olyan anyagot tartalmaz, amely nem része a kortárs „konszenzusos valóságnak”. Azonban, a science fiction-től eltérően - ami úgy különíti el magát a reális tér és idő látszatától, hogy cselekményét a közeli vagy távoli jövőbe vetíti, ahol a teljes viszonyrendszer jelentősen megváltozik a felfedezések és fejlesztések következtében - a high fantasy úgy lép át a mitikus térbe és időbe, hogy egy külön világot terem, melyben a történetek játszódnak. A high fantasy a fantasy-művek csoportján belül is a legközelebb határozható meg a mítoszok világához, mivel pl. Gary K. Wolfe úgy definiálja, mint olyan történetet, amely „egy másodlagos világban” játszódik, szemben pl. a low fantasyvel, amelyben a természetfeletti erők csupán „beavatkoznak” egy eleve adott valóságba.

A dolgozat egyik legfontosabb része a high fantasy és a mítoszok összevetése. Ez részint a cselekménysémák párhuzamba állításával történik, azonban a szereptípusok összefüggései még szembetűnőbbek. Általában elmondható, hogy a high fantasy meghatározó figurái – a hős, a lovag, a király, a varázsló, a mentor, csábító nő, stb. – megfeleltethetőek a mítoszszerplők osztályozására készített (pl. a Jung-féle) karakterológiai sémáinak.

Barna Bálint hőstipológiája Jung rendszerén alapul. Az általa meghatározott „esendő hős”, alakján keresztül jól értelmezhető Martin egyik fő karaktere, Jaime Lannister, aki vizsgálataink középpontjában áll. Jaime személyisége azonban ellenfeleivel szembeállítva is

értelmezhető: kezdetben ezek számunkra szimpatikusak, mint Ned Stark, de a cselekmény folyamán egyre kevésbé rokonszenves és egyre veszélyesebb ellenségek bukkannak fel: a velük való konfrontáció során Jaime alakja és korábbi ellenfeleinek cselekedetei is folyamatosan ártékelődnek. Végül önmaga válik saját legnagyobb ellenfelévé, s korábbi énjének, büszkeségének, narcisztikus tévképzeteinek legyőzése árán jellemfejlődésen megy keresztül.

Hősünk útjának végigkövetéséhez Joseph Campbell „monomitikus” rendszere biztosítaná az egyik legszemléletesebb keretet. Ezt a sémát igen fontosnak tekintjük, munkánkban kitérünk rá, de mivel Martin szövege még befejezetlen (az általa tervezett hét kötetből csak öt készült el), csak részben használható. Mivel azonban Martin (és a fantasy) világában a hős útja a mítoszok logikájának megfelelően alakul, Paul Radin amerikai indián hősmítoszok karaktereinek értelmezéséhez készített hőstipológiája Jaime esetében is tökéletesen működőképesnek bizonyult.

Munkánkban Radin legfontosabb hőstípusai alapján (Tréfacsináló, Nyúl, Vörös Szarv, Ikrek) értelmezzük Jaime jellemét és jellemváltozásait. Kiindulópontunk Joseph L. Henderson, aki pontosan megadja a lélek fejlődésének útját: hogyan jut el az ember az elemi ösztönök kifejezésétől a skrupulusoktól mentes, pusztán morális magatartáson keresztül a racionális gondolkodásig. De a morál és az ösztön végig útitársai kell, hogy maradjanak: különben elveszti emberi mivoltát.